

Ο Τζούλιαν Μπαρνς (1946) είναι άγγλος συγγραφέας, δοκιμιογράφος, κριτικός λογοτεχνίας και ένας από τους εξέχοντες εκπροσώπους της μεταμοντέρνας αγγλικής λογοτεχνίας. Το 2011 κέρδισε το βραβείο Μπούκερ και το 2021 το βραβείο Ιερουσαλήμ. Εδώ στο γραφείο του στην αγαπημένη του γραφομηχανή, στην οποία περνάει τα πρώτα χειρόγραφα των μυθιστορημάτων του

Τζούλιαν Μπαρνς

Η τελευταία πράξη ενός στοχαστικού αφηγητή

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΑΝΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

Με φόντο το γήρας και την ασθένεια, ο 80χρονος άγγλος συγγραφέας εξερευνά τη συνείδηση που μαθαίνει να ζει με το τέλος

Ο Τζούλιαν Μπαρνς είναι ένας από τους πλέον σημαντικούς και γνωστούς συγγραφείς σε διεθνές επίπεδο. Η θέση του στη σύγχρονη αγγλική λογοτεχνία δεν χτίστηκε πάνω σε αφηγηματικούς αιφνιδιασμούς, αλλά στη συνέπεια μιας σκέψης που επανέρχεται στα ίδια ερωτήματα με όλο και μεγαλύτερη λιτότητα. Κεντρικά ζητήματα που τον έχουν απασχολήσει είναι η δυσπιστία απέναντι στη μνήμη και η επιμονή ότι η αφήγηση του παρελθόντος δεν λύνει αλλά περιπλέκει το παρόν. Τα βιβλία του κινούνται συχνά στο όριο μεταξύ μυθοπλασίας και στοχασμού, οι προσωπικές νύξεις δεν γίνονται εξομολογήσεις και τα συναισθήματα απλώς καταγράφονται.

Το μυθιστόρημα «Αναχωρήσεις» από τον ίδιο δηλώνεται ως το τελευταίο βιβλίο της πεζογραφικής του διαδρομής. Δεν μοιάζει όμως με απολογισμό, ούτε έχει στοικεία μια τελετουργίας αποχώρησης. Είναι ένα υβριδικό μυθιστόρημα αποδοχής του βιολογικού τέλους. Ο Μπαρνς δεν επιχειρεί να συνοψίσει όσα έκανε, αλλά να σταθεί σε όσα επιμένουν όταν η αφήγηση

παύει να έχει τη φιλοδοξία μετατροπής της σε μυθιστορία.

Η παρουσία του γήρατος και της ασθένειας διατρέχει το βιβλίο με υπόγεια διαδρομή. Ο καρκίνος, αν και κατονομάζεται, στην ουσία αντιμετωπίζεται ως συνθήκη τρόπου ζωής. Όχι με δραματικούς όρους, αλλά ως μετατόπιση της όποιας χρονικής διάρκειας σε μια ασαφή εξέλιξη της καθημερινότητας. Το μέλλον μικραίνει, το παρελθόν επιστρέφει αποσπασματικά και το παρόν μοιάζει περισσότερο χώρος παρατήρησης παρά δράσης. Το

«Αναχωρήσεις» δεν μιλά για το σώμα που υποφέρει, αλλά για τη συνείδηση που μαθαίνει να ζει με το τέλος ως δεδομένο.

Χαρακτήρισα το μυθιστόρημα αυτό ως υβριδικό. Κι αυτό γιατί δεν έχει έναν σταθερό άξονα μυθιστορηματικής πλοκής. Πέρα από τον ίδιο τον Μπαρνς που θυμάται και σχολιάζει, μόνο δυο ακόμα πρόσωπα παρουσιάζονται κάπου στις πρώτες σελίδες και κάπου λίγο πριν από τις τελευταίες. Δυο παλιοί του συμφοιτητές – ο Στίβεν και η Τζιν – που η ερωτική τους σχέση θα έλεγα πως είναι και η προσχηματική μυθιστορηματική νότα του έργου. Δεν πρόκειται για μια κλασικών προδιαγραφών ερωτική αφήγηση. Είναι μια σχέση που εμφανίζεται, αποσύρεται και επιστρέφει αλλοιωμένη, χωρίς να ζητά λύση. Ο Στίβεν, μπορεί να ισχυριστεί κανείς πως λειτουργεί ως μετατοπισμένος εαυτός του συγγραφέα, όχι για να τον κρύψει αλλά για να του επιτρέψει να μιλήσει προσωπικά χωρίς να εγκλωβιστεί στην αυτοβιογραφία. Η Τζιν, αντίστοιχα, παραμένει μορφή μνήμης: κάτι που υπήρξε και δεν ολοκληρώθηκε.

Η επιλογή αυτής της «ερωτικής» ιστορίας δεν εξυπηρετεί την πλοκή. Εξυπηρετεί τη σκέψη. Ο Μπαρνς δεν ενδιαφέρεται να μιλήσει για τον έρωτα, αλλά για τον τρόπο που οι ανολοκλήρωτες σχέσεις επιμένουν μέσα στον χρόνο. Δεν είναι οι μεγάλες απώλειες που μας συνοδεύουν ως το τέλος, αλλά

εκείνες οι αποφάσεις μας που δεν βρήκαν ποτέ τον δρόμο πραγμάτων τους. Ο Στίβεν και η Τζιν υπάρχουν στο βιβλίο για να δώσουν μορφή σε αυτή την επιμονή. Και να αποδείξουν το αδιέξοδό της.

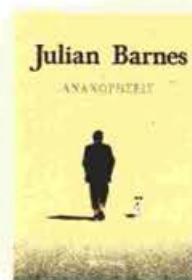
Τα θέματα της μνήμης, της απώλειας και του χρόνου δεν είναι καινούργια στο έργο του Μπαρνς. Έχουν ήδη αναπτυχθεί σε βιβλία όπως το «Ένα κάποιο τέλος», το σχεδόν δοκιμιακό «Χωρίς να φοβάμαι τίποτα πια» και «Τα τρία επίπεδα της ζωής» (όλα τα έργα του συγγραφέα κυκλοφορούν από τις Εκδόσεις Μεταίχμιο). Στο «Αναχωρήσεις» όμως επιστρέφουν πιο γυμνά: με λιγότερη αφήγηση και περισσότερη καθαρή σκέψη. Είναι σαν ο συγγραφέας να έχει αφαιρέσει ό,τι λειτουργούσε ως μυθιστορηματικό στήριγμα.

Μα αυτό ακριβώς εγείρει και τις επιφυλάξεις που γεννά το βιβλίο. Το «Αναχωρήσεις» αρνείται να λειτουργήσει ως μυθιστόρημα με την κλασική έννοια. Η πλοκή είναι χαλαρή, οι χαρακτήρες περισσότερο φορείς στοχασμού παρά δρώντα πρόσωπα, και η αφήγηση συχνά διακόπτεται. Για ορισμένους αναγνώστες, το κείμενο θα μοιάζει περισσότερο με προσωπικό σημειωματάριο παρά με οργανωμένη μυθοπλασία.

Υπάρχει επίσης το θέμα της επανάληψης. Ο Μπαρνς δεν ρισκάρει μορφικά ούτε αφηγηματικά. Τα θέματα είναι γνώριμα και εδώ δεν ανανεώνονται – ίσως όμως να ολοκληρώνονται; Το βιβλίο δεν αιφνιδιάζει μοιάζει περισσότερο με ήρεμο κλείσιμο κύκλου παρά με νέα αρχή. Συγγραφική συνέπεια ή έλλειψη τόλμης;

Η γλώσσα παραμένει λιτή και αποστασιοποιημένη. Με αγγλικό αυτοσχεδιασμό και ίχνη ανδρικής κυριαρχίας (ο Μπαρνς έχει γεννηθεί το 1946). Υπάρχει ακόμα μια άμεση συνομιλία με τον αναγνώστη στις περισσότερες σελίδες, αλλά και συχνοί διάλογοι με τα ισχνά μυθιστορηματικά πρόσωπα. Αυτό χαρίζει αξιοπρέπεια προθέσεων, αλλά κρατά τον αναγνώστη σε απόσταση. Το «Αναχωρήσεις» δεν επιδιώκει τη συγκίνηση: επιδιώκει τη διαύγεια. Και αυτή η επιλογή καθορίζει τα όριά του. Δεν διεκδικεί να μείνει ως μεγάλο μυθιστόρημα. Είναι ένα βιβλίο αποχώρησης, όχι αποχαλάρωσης. Ο Μπαρνς δεν κλείνει με μια δήλωση, αλλά με μια σιωπή. Και ίσως αυτή η σιωπή να είναι η πιο συνεπής τελευταία πράξη ενός συγγραφέα που δεν εμπιστευτηκε ποτέ τις εύκολες ιστορίες.

Νομίζω πως είναι περιττό να τονίσω πως για μια ακόμα φορά η μεταφραστική ικανότητα της Κατερίνας Σχινά υποστηρίζει με πληρότητα το ύφος του συγγραφέα.

Julian Barnes
ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙΣ

Μτφ. Κατερίνα Σχινά
Εκδ. Μεταίχμιο 2026, σελ. 240
Τιμή 14,50 ευρώ

Οι «Αναχωρήσεις» αρνούνται να λειτουργήσουν ως μυθιστόρημα με την κλασική έννοια. Η πλοκή είναι χαλαρή, οι χαρακτήρες περισσότερο φορείς στοχασμού παρά δρώντα πρόσωπα και η αφήγηση συχνά διακόπτεται. Για ορισμένους αναγνώστες, το κείμενο θα μοιάζει περισσότερο με προσωπικό σημειωματάριο παρά με οργανωμένη μυθοπλασία